

Tomasz Marcin
DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

Część VIII: Gliwice w III Rzeszy

Bergmann's

Wydanie darmowe.

*Handel niniejszą publikacją jest zabroniony.
Niniejsza publikacja może być kopiowana przez
Użytkownika oraz nieodpłatnie rozprowadzana.
Zabronione są jakiegolwiek zmiany w treści
publikacji bez pisemnej zgody autora.*

*Egzemplarz nr 003
Użytkownikiem egzemplarza jest:
Śląska Biblioteka Cyfrowa*

Tomasz Marcin
DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

*Część VIII:
Gliwice w III Rzeszy*

Tomasz Marcin Dudziński
„Gruss aus Gleiwitz. Część VIII: Gliwice w III Rzeszy”

Copyright© by Tomasz Marcin Dudziński
All rights reserved

Fotografie: archiwum, Krzysztof Wójcik, Tomasz Marcin Dudziński
Projekt okładki: Tomasz Marcin Dudziński

Wydanie III

Gliwice, marzec 2012

Jak każda ideologia totalitarna, nazizm wydawał się z początku lekiem na wszystkie bolączki umęczonego permanentnym kryzysem społeczeństwa. Hańba Wersalu minęła, gdy Niemcy zaczęły odbudowywać swoją potęgę militarną, a wyścig zbrojeń rozpędził pogrążoną w marazmie gospodarkę.

Naziści sięgnęli po Austrię, Czechosłowację, by po chwili sięgnąć także po Polskę... Okazuje się jednak, że Gliwice, bastion niemieckiego komunizmu, kochały Adolfa Hitlera, którego imię nosiła ulica, plac i kanał. Hitler był honorowym obywatelem miasta i miał nawet w nim swój pomnik.

Kto zniszczył synagogę? Dlaczego musiał zginąć Arthur Kochmann? I jak ma się mit o perfekcyjnym, niemieckim planowaniu wobec spartaczonej napaści na własną radiostację?

Ósma część opowieści o historii miasta jest najbardziej mroczna, pisana stalą i krwią...

Zapraszam na wycieczkę w przeszłość. Cel wyprawy to lata:

1933 – 1944

***„Miasto, które nie zna swojej przeszłości,
nie ma przyszłości.”***

*Niniejszy zeszyt nie propaguje żadnej ideologii. Celem opracowania jest
chęć przybliżenia kulisów wydarzeń, które przesądziły o losach Europy
i próba zrozumienia ich.*

1933

- *Chaos gospodarczy pogłębia się. Miasto jest zadłużone na ponad 4 mln marek, kasa miejska świeci pustkami.*
- *Gliwicka huta zostaje zamknięta z powodu kryzysu.*
- *29 stycznia - W „Domu Strzelca” obraduje niemiecki, komunistyczny Kongres Antyfaszystowski.*
- *30 stycznia – Kanclerzem Niemiec zostaje Adolf Hitler.*
- *17 lutego – W Sośnicy urodził się Stefan Florenski, piłkarz, długoletni zawodnik klubu „Górnik” – Zabrze.*
- *26 lutego – Do miasta uroczyście wmaszerowała SA (Sturmabteilung – oddziały szturmowe NSDAP).*

*Od 1919 roku każdej zimy ruszała akcja charytatywna „Pomoc zimowa”.
Tradycję tą przejęli hitlerowcy.
Na zdj.: SA w służbie „Pomocy zimowej”, fot.: „Oberschlesien im Bild”.*

- 5 marca - W Niemczech do władzy dochodzą faszyci, w wyniku czego wiele kluczowych stanowisk w Gliwicach zostaje obsadzonych przez członków NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei). W Gliwicach głosowało 86% uprawnionych.
- 14 marca – Zostaje zdelegalizowana KPD – Komunistyczna Partia Niemiec.
- Dom towarowy przy Wilhelmstraße zmienia właściciela – zostaje nim firma „Defaka Familienkaufhaus”. Zostaje też zmieniona nazwa obiektu.
- W klubie sportowym Heros 03 treningi rozpoczyna Henryk Ganzera, uczestnik olimpiady w Amsterdamie.
- 31 marca - Ze względu na żydowskie pochodzenie z domu towarowego „Defaka” zostaje zwolniony subiekt Franz Bernheim.
- 1 kwietnia – Rozpoczyna się antyżydowski bojkot sklepów, gabinetów lekarskich i kancelarii adwokackich należących do Żydów.
- Tego samego dnia – Bojówki Hitlerjugend dotkliwie pobiły rabina Ochsę.
- 7 kwietnia – Wchodzi w życie ustawa o wyeliminowaniu Żydów z niemieckiej kadry urzędniczej.
- Kwiecień – Ograniczono liczbę żydowskich adwokatów do dwóch w każdym śląskim mieście. W Gliwicach pozostali: dr Lustig oraz dr Kohn. Ze stanowiska przewodniczącego Górnośląskiego Związku Lekarzy usunięto Gliwiczana dr Haase.
- 12 maja - Zwolniony Franz Bernheim kieruje swoją skargę – petycję do Rady Ligi Narodów w Genewie.
- Przed budynkiem szkoły zawodowej przy Kreidelstraße stanęły dwie kamienne rzeźby przedstawiające ucznia i uczennicę. Autorem rzeźb jest bytomianin Thomas Myrtek.

W latach trzydziestych dużym powodzeniem cieszyły się pokazy lotnicze. Szczególnym uwielbieniem społeczeństwo darzyło młode kobiety, które dla sławy chętnie siadały za sterami latających maszyn.

Fragment programu pokazu lotniczego.

Kolekcja prywatna. Fot.: autor.

- *Nowym intendentem gliwickiego teatru został Gustav Bartelmus.*
- *Łabędzka walcownia zmienia profil produkcji na zbrojeniową.*
- *6 czerwca - W wyniku petycji Bernheima genewska konwencja o ochronie mniejszości narodowych zostaje rozciągnięta na śląskich Żydów do lipca 1937.*
- *20 czerwca – Miasto odwiedził minister sprawiedliwości Hans Kerrl.*
- *Rozpoczynają się roboty przygotowawcze przed rozpoczęciem budowy Kanalu Gliwickiego. W czasie budowy rozebrano stary łabędzki zamek.*
- *13 lipca – Ukazuje się dekret ministra spraw wewnętrznych Wilhelma Frick nakazujący używanie pozdrowienia nazistowskiego jako „świadectwa jedności i posłuszeństwa wobec wodza”.*
- *14 lipca – Zostają zlikwidowane inne partie polityczne, niż NSDAP. Wchodzi w życie zakaz tworzenia nowych partii politycznych.*

- *Vorwärts - Rasensport Gleiwitz zostaje wicemistrzem południowo - wschodnich Niemiec.*
- *Oddano do użytku kąpielisko publiczne w Sośnicy.*
- *12 sierpnia – Na dziedzińcu Prezydium Policji uroczyście odsłonięto pomnik führera III Rzeszy.*
- *Na kąpielisku publicznym w Wilhelmspark zezwolono na kąpiele obu płci w tym samym czasie.*
- *19 września – Gliwice odwiedza sekretarz stanu Ludwig Grauert.*
- *15 października - Wybudowano i oddano do użytku Frauenklinik, nowoczesny szpital ginekologiczno - położniczy (ob. tzw. „Stara Onkologia”). Uroczystemu otwarciu towarzyszyło uhonorowanie matek rodzin wielodzietnych.*
- *8 listopada – Miasto odwiedza Hermann Göring, jeden z najbliższych współpracowników Adolfa Hitlera.*
- *15 listopad - Naczelnikiem gliwickiej policji zostaje brygadeführer SA Hans Ramshorn.*
- *Miasto zamieszkuje 112 304 obywateli.*
- *Łabędy liczą 7413 mieszkańców.*
- *3 grudnia – Przy Tosterstraße powstaje obóz Ochotniczej Służby Pracy.*
- *11 grudzień - W Gliwicach urodził się Claus Michaelis, kupiec i filantrop, dobroczyńca wielu rosyjskich bibliotek.*

1934

- *14 stycznia - Gliwice odwiedza wicekanclerz Franz von Papen.*
- *Zostaje zlikwidowana polska szkoła mniejszościowa w Ostropie.*

Jedną z najbardziej szanowanych gliwickich rodzin był drukarski klan Neumannów.

*Na zdj.: C.F. Neumann.
Fot.: „Oberschlesien im Bild”.*

- *1 luty - W Gliwicach urodziła się Marianne Bauer, jurysta, profesor uniwersytetu w Bonn.*
- *3 lutego – Gliwice odwiedza komisarz Rzeszy do spraw osiedleń Gottfried Feder.*
- *20 luty - Ostatnim nadburmistrzem Gliwic (z ramienia NSDAP) zostaje Josef Meyer.*
- *Willa Oscara Caro zostaje przekazana przez rodzinę Ballestremów Gliwickiemu Muzeum Górnośląskiemu jako nowa siedziba główna.*
- *Pomnik lwa czuwającego autorstwa Theodora Kalide zostaje przeniesiony z terenu Królewskiej Huty na plac przed muzeum.*
- *Szefem powiatu ziemskiego Gliwice – Toszek (Landkreis Gleiwitz – Tost) zostaje Erich Heidtmann.*
- *27 kwietnia – Miasto odwiedza dyrektor generalny Niemieckich Kolei Kleinmann.*

- *Oddano do użytku dużą halę szklarniową Palmiarni.*
- *Dom młodzieży przy Neue Welt przekształcono w schronisko dla członków Hitlerjugend.*
- *14 maj – Miasto odwiedza zastępca Hitlera Rudolf Heß oraz minister transportu i pracy baron Paul Eltz-Rübenach.*
- *Tego samego dnia - Na budowie nowej drogi wodnej wg projektu Arthura Albrechta – Kanału Gliwickiego – wmurowano kamień węgielny.*
- *6 czerwca - Z roboczą wizytą przybywa do Gliwic minister propagandy dr Joseph Goebbels.*
- *9 czerwca – Z okazji inauguracji Dni Czerwonego Krzyża miasto odwiedza Landeshauptmann (gubernator prowincji) Josef Joachim Adamczyk.*
- *13 czerwca – W Gliwicach zmarł Emanuel Czmok, śląski etnograf i botanik.*
- *Niemcy przyjęli do realizacji 10-cio letni plan likwidacji polskości na Śląsku.*

Zapoczątkowana w latach dwudziestych przebudowa niektórych zabytków skończyła się dopiero pod koniec lat trzydziestych.

Na zdj.: kościół p.w. Podwyższenia św. Krzyża przed przebudową.

Fot.: „Oberschlesien im Bild”.

- 29/30 czerwiec - Ma miejsce tzw. „noc długich noży”. Z rozkazu Adolfa Hitlera zgładzono ok. 50 działaczy SA będącego pod przywództwem Ernsta Röhma. W Gliwicach zostaje zamordowany naczelnik prezydium policji, brygadeführer SA i führer SA Górnego Śląska Hans Ramshorn.
- Gimnazjum realne otrzymuje nowego patrona oraz nazwę: Hermann Göring Oberschule.
- Wchodzi w życie tzw. ustawa teatralna nakazująca pracownikom teatrów przynależność do Wydziału Teatralnego Reichskulturkammer, do którego przyjmowano tylko aryjczyków.
- 2 sierpnia - Po wielu perturbacjach związanych z wyborem projektu przy Leipzigerstraße (ob. ul. Poniatwowskiego) rozpoczyna się budowa kościoła p.w. Chrystusa Króla. Ostatecznie wybrano projekt Karla Mayra.
- W Łabędach znaleziono rzymską monetę Konstantyna II z lat 337 – 340.
- Przy Im Tann (ob. ul. Jodłowa) wzniesiono w stylu modernizmu zwanego Neues Bauen dom młodzieży wg projektu Petera Birkmanna (ob. przedszkole przy ul. Brzozowej).
- Podczas pływackich mistrzostw Europy na dystansie 100 m stylem dowolnym tytuł wicemistrza zdobywa gliwicki pływak Otto Wille. Jest także brązowym medalistą w sztafecie mężczyzn.
- Kolumnę z pruskim orłem z ul. Hutniczej – pomnik upamiętniający setną rocznicę powstania gliwickiej huty – przeniesiono na teren zakładu.
- W mieście rozpoczyna działalność polski Uniwersytet Ludowy.
- Rozpoczyna się budowa nowego osiedla w Brzezince.
- 2 września – Uroczyście wmurowano kamień węgielny pod budowę kościoła p.w. Chrystusa Króla na Zatorzu.

- 17 września - Rozpoczyna się budowa autostrady Bytom - Wrocław - Berlin. W zawiązku z tym przy Tosterstraße (ul. Toszecka) zostaje zlikwidowane osiedle baraków dla bezrobotnych.
- Rozpoczynają się prace przy siedzibie archiwum miejskiego przy Tauchertstraße (ul. Zygmunta Starego).
- Gliwice liczą 112 559 mieszkańców.
- 13 listopada – Adolf Hitler otrzymuje tytuł honorowego obywatela miasta Gliwice.
- 18 grudnia – Uruchomiono stałe połączenie autobusowe z Ostropą.

1935

- 9 marca – Powstaje Luftwaffe – niemieckie lotnictwo wojskowe.
- 16 marca – Wprowadzono obowiązek odbywania służby wojskowej. Podjęto także decyzję o rozbudowie floty wojennej, w tym o masowej produkcji okrętów podwodnych.
- 17 marca – Podczas dnia pamięci bohaterom minster wojny i naczelny dowódca wehrmahtu generał armii Werner von Blomberg uhonorował nieistniejący gliwicki 22 pułk piechoty im. marszałka Keith.
- 21 marca - Wbrew postanowieniom traktatu wersalskiego powstaje Wehrmaht – niemieckie siły zbrojne. Rozwiązano Reichswehrę. W miejsce Reichsmarine powstaje Kriegsmarine – marynarka wojenna III Rzeszy.
- Nowopowstałe jednostki wojskowe przejęły tradycje wojskowe jednostek z okresu cesarstwa. Tradycję Górnośląskiego Pułku Piechoty nr 22 im. marszałka Keith kontynuowała 2 i 3 kompania 4 pułku piechoty. Tradycję Regimentu Ułanów Katzlerskich nr 2 kontynuował 4 eskadron 8

regimentu rajtarów. Tradycję 57 Regimentu Artylerii Polowej kontynuowała 3 bateria 3 regimentu artylerii.

- Do roku 1945 przez gliwickie koszary przewinęło się kilka jednostek frontowych, m. in. 84 pułk piechoty, 8 pułk artylerii, 337 batalion strzelców, 398 batalion strzelców oraz kilkanaście baterii przeciwlotniczych. Całości dopełniały jednostki uzupełnienia oraz rezerwy.*
- 7 maj – Gliwice odwiedza minister sportu Rzeszy Hans von Tschammer.*
- 20 maj – Rozpoczynają się prace związane z budową Radiostacji Gliwickiej (budynki oraz wysoki na 110 m modrzewiowy maszt). Wykonawcą robót jest firma Lorenz C.G.*
- 28 maja – Na gliwickim lotnisku wylądowało 170 samolotów biorących udział w zawodach „Deutschlandflug”.*
- W Brzezince wykryto aferę kryminalną – wpadł fałszerz monet, u którego zabezpieczono 355 sztuk doskonale zrobionych fałszywych monet, głównie 10 i 50 fenigowych.*
- W Oberrealschule wybucha pożar. Zapada decyzja o przebudowie budynku.*

Klub piłkarski Vorwärts - Rasensport Gleiwitz swoje największe triumfy święcił w latach trzydziestych.

Potem już nigdy Gliwice nie posiadały drużyny futbolowej tego formatu.

Na zdj.: godło najbardziej znanej gliwickiej drużyny piłkarskiej.

Sąsiednia strona: niemieckie banknoty.

- *W Gliwicach urodził się Peter Lachmann, polsko - niemiecki poeta, eseista i reżyser.*
- *28 lipca – W Gliwicach urodził się Martin Skaba, piłkarz wschodnioniemieckiego klubu „Dynamo” Berlin.*
- *W palmiarni oddano do użytku ogromną szklarnię o wysokości 12 m.*
- *15 września – W Norymberdze zjazd NSDAP przyjmuje tzw. ustawy norymberskie – Nürnberger Gesetze, wprowadzające nierówność wobec prawa obywateli klasyfikowanych według kryteriów krwi i rasy.*
- *1 października - Powstaje nowe osiedle w Brzezince (Birkenau).*
- *9 października - Ukończono prace przy budowie Radiostacji Gliwickiej. Moc nadajnika wynosiła 8 kW.*
- *15 października – W Gliwicach został założony 84 pułk piechoty należący do VIII okręgu wojskowego. Dowódcą jednostki został płk Paul Stöver.*
- *23 października - W Gliwicach urodził się Egon Johann Franke, szermierz, mistrz olimpijski z Rzymu (1960), wicemistrz z Tokio (1964) oraz zdobywca brązowego medalu na igrzyskach olimpijskich w Meksyku (1968).*
- *W mieście jest 114 305 Gliwiczian.*
- *3 listopada - Przy Stadtwaldstraße (ul. Okrzei) wybudowano modernistyczny kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla. Z tej okazji miasto odwiedza ponownie ks. kard. Adolf Bertram. W uroczystości wziął udział nadburmistrz Gliwic Josef Meyer.*
- *Drużyna Vorwärts - Rasensport Gleiwitz zostaje mistrzem niemieckiej części Śląska (Gauliga Schlesien).*

1936

- Przy Tauchertstraße oddano do użytku archiwum miejskie - Stadtarchiv Gleiwitz.

W krótkim czasie od powstania kościół p.w. św. Ap. Piotra i Pawła zaczął pełnić funkcję głównej gliwickiej świątyni.

Fot.: Krzysztof Wójcik.

*Reklama dźwignią handlu.
Bardzo dużo o działalności
gliwickich przedsiębiorstw
można się dowiedzieć
z anonsów reklamowych.*

*Na zdj.: reklamy prasowe.
fot.: „Oberschlesien im
Bild”.*

- 17 marzec – Zmarł Fritz Jüngst, syn Karla, dyrektor katowickiej kopalni „Kleofas”. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.
- W Palmiarni Miejskiej pojawili się nowi mieszkańcy: pawiany oraz anakonda. Rozbudowano też pawilon kaktusów.
- Z portu w centrum Gliwic odplywa ostatnia barka z ładunkiem.
- 1 czerwiec - W Gliwicach urodził się Hans Kneifel, pisarz, autor książek historycznych „Ja, Francis Drake”, „Katarzyna Wielka”, „Kodeks Hammurabiego”, „Dariusz Wielki” oraz wielu powieści science-fiction i fantasy, m. in. „Łowca gwiazd”.
- Zostaje rozebrany zabytkowy most, dzieło Johna Baidona, na byłym Kanale Kłodnickim przy Hüttenstraße (ul. Hutniczej).
- W igrzyskach olimpijskich w Berlinie udział bierze Antoni Franz, wybitny polski florecista, który po wojnie zamieszkał w Gliwicach i walczył w barwach Piasta.
- W kwaterze żołnierskiej na Cmentarzu Lipowym zostaje pochowanych 23 żołnierzy Selbstschutzu, którzy zginęli w okresie powstań śląskich.
- W gliwickiej kopalni zamontowano pierwszy taśmociąg.

- 6 wrzesień - W Gliwicach urodził się Paul Latussek, polityk, wiceprezydent BdV.
- 10 wrzesień – W Brzezince powstaje pierwszy urząd pocztowy.
- W ramach zmian nazw lokalnych na germańskie przemianowano Czechowice na Böhmswalde, a Żerniki na Gröling.
- Wydawanie dziennika „Der Oberschlesische Wanderer” przejmuje spółka Oberschlesische Druckerei und Verlagsanstalt GmbH.
- Vorwärts - Rasensport Gleiwitz ponownie zostaje mistrzem niemieckiej części Śląska (Gauliga Schlesien). Ponadto piłkarze z Gliwic zajmują 4 miejsce w mistrzostwach Niemiec. Gliwiczanie przegrali mecz o 3 miejsce ze znanym klubem Schalke 04.
- 26 października – Na Placu Krakowskim odbyła się wspólna, uroczysta przysięga wojskowa gliwickiej piechoty oraz artylerzystów.

1937

- 23 luty - Odbył się ostatni pochówek na cmentarzu żydowskim (kirkucie) przy ul. Na Piasku.
- Na Cmentarzu Centralnym rozpoczęto budowę krematorium według projektu architekta Hansa Sattlera.

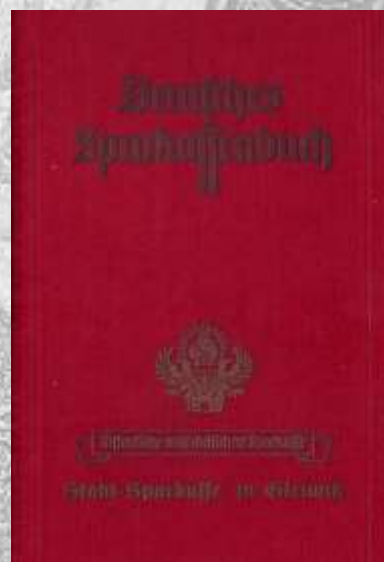

Vorwärts - Rasensport Gleiwitz w akcji. Fot.: „Oberschlesien im Bild”.

- *Rusza faza projektowa nowego Kąpieliska publicznego. Nowoczesny kompleks wypoczynkowo - rekreacyjny zlokalizowano na terenie byłego poligonu wojskowego pomiędzy Gliwicami, a Łabędami. Tak zdecydowano o powstaniu Kąpieliska Leśnego.*
- *Szefem gliwickiego oddziału NSDAP (Kreisleiterem) zostaje mianowany Engelbert Niesen.*
- *20 kwietnia – Z okazji urodzin Adolfa Hitlera na Placu Krakowskim odbył się największy w historii miasta wojskowy spektakl zorganizowany dla Gliwiczan. Paradę uświetnił swoją obecnością gen. dyw. Werner von Fritsch oraz generał kawalerii Ewald von Kleist.*
- *9 maj - Rusza budowa S.A. – Musterseidlung „Eichenkamp”, znanego później jako Glaubenstadt - Wierne Miasto (ob. nazwa: Wilcze Gardło), luksusowego osiedla dla członków NSDAP, SA i SS. Autorem projektu był bytomski architekt Rudolf Fisher. Szef sztabu S.A. Victor Lutze osobiście położył kamień węgielny pod budowę osiedla.*
- *15 lipca - Wygasa obowiązująca na Śląsku genewska konwencja o ochronie mniejszości narodowych, w tym także Żydów.*
- *12 sierpnia – Wchodzi w życie zakaz noszenia przez urzędników odznak jakichkolwiek polskich organizacji.*

Nowa ideologia odcisnęła swoje piętno na wyglądzie wszystkich posiadanych dokumentów. Na zdj.: książeczki oszczędnościowe oraz książeczka pracy. Kolekcja prywatna; fot.: autor.

Strona poprzednia: panorama Zatorza. Fot.: autor.

- *Gliwice zamieszkuje 114 677 obywateli.*
- *Przy Hindenburgstraße (ul. Konarskiego) rusza budowa domu dla Hitlerjugend.*
- *Przy ul. Radiowej zdemontowano dwa stalowe maszty radiostacji.*
- *Na Kanale Kłodnickim odbyła się wielka parada modeli pływających.*
- *21 listopada - Wielkie święto w Oberrealschule - szkoła zyskuje patrona. Jest nim as lotnictwa z czasów wojny, Manfred von Richtchoffen, zwany „Czerwonym Baronem”.*
- *Tajna policja w Gliwicach wydaje zakaz organizowania jakichkolwiek imprez masowych przez ludność żydowską.*
- *Przeciwko wszelkim przejawom dyskryminacji protestuje rabin Ochs grożąc winnym procesem sądowym.*

Niemcy nie odważyli się zburzyć pomnika swoich towarzyszy broni – żołnierzy pochodzenia żydowskiego.

Fot.: autor.

1938

- Zakończono budowę Kanalu Gliwickiego powstałego w miejsce zasypanego Kanalu Kłodnickiego.
- Przy ul. Przewozowej powstaje obóz koncentracyjny dla ludności żydowskiej. Komendantem zostaje Otto Moll.
- 3 marca – 84 pułk piechoty przejął tradycje 22 pułku piechoty im. marszałka Keith.
- 15 marca – Hitlerowskie Niemcy anektują Austrię.
- W drużynie Vorwärts - Rasensport Gleiwitz rozpoczyna grę Ernst Plener, znakomity piłkarz niemiecki.
- Wzdłuż obecnej ul. Jasnej powstaje kolonia górnicza.
- W Łabędach poświęcono kościół parafialny p.w. św. Jerzego.
- Kwiecień - Do Gliwic została przeniesiona II kompania 8 pułku artylerii.
- Ostatnim intendentem gliwickiego teatru został mianowany Heinz Huber.
- Rusza budowa Kąpieliska Leśnego. Realizację projektu linii tramwajowej z centrum do nowopowstałego kompleksu wypoczynkowego odłożono na lata „po zwycięstwie”.
- Przy Hindenburgstraße (ul. Konarskiego) oddano do użytku dom Hitlerjugend.
- W Gliwicach urodził się prof. Olav Münzberg, pisarz, eseista, krytyk, współzałożyciel berlińskiego studia teatralnego.
- 3 lipca - Oddano do użytku krematorium na Cmentarzu Centralnym. Pierwszym pochowanym w ten sposób był wysoki rangą działacz NSDAP.

Do czasów obecnych zachowało się sporo gliwickich dokumentów.

Kolekcja prywatna.

Fot.: autor.

- (data wątpliwa) Hrabia Bernhard von Welczek, właściciel m. in. Łabęd i Czechowic zostaje ambasadorem Niemiec we Francji.
- 25 sierpnia – W budynku gimnazjum im. Friedricha Wilhelma (ob. Wydział Elektryczny Politechniki Śląskiej) zostaje odsłonięta tablica upamiętniająca uczniów szkoły poległych na frontach I wojny światowej.
- 10 września – Gliwicki 84 pułk piechoty wyrusza w pełnym rynsztunku bojowym by wziąć udział w zajęciu Sudetenlandu.
- W Łabędach odkryto 80 grobów kultury łużyckiej w obrządku szkieletowo – ciałopalnym datowanych na lata 650 – 400 p.n.e.
- Artysta Karl Platzk wykonał fresk wieńczący ołtarz w kościele p.w. Chrystusa Króla.
- 6 października – Do Gliwic została przeniesiona I kompania 8 pułku artylerii.
- 25 października – W Brzezince uroczyste poświęcono sztandar Towarzystwa Sportowego z Brzezinki, Ostropy i Łabęd.
- 26 października – Z rozkazu Reinharda Heydricha Żydzi polscy mieszkający w Gliwicach zostają aresztowani i doprowadzeni do polskiej granicy. W ten sposób wypędzono 33 gliwickie rodziny.

- 28 października – Z terenu Rzeszy wypędzono 17 000 polskich Żydów. Wśród nich jest Sendel Grynszpan, ojciec Herszela.
- 7 listopada – W zamachu terrorystycznym w Paryżu ginie w akcie odwetu z rąk żydowskiego aktywisty Herszela Grynszpana sekretarz niemieckiej ambasady Ernst von Rath. Zamach pierwotnie był wymierzony w ambasadora Niemiec, pochodzącego z Gliwic Johannes von Welczek.
- 9 listopada – Podczas wystąpienia w Monachium minister propagandy Joseph Goebbels wzywa do rozpoczęcia programu antyżydowskiego.
- 9/10 listopada – „Noc Kryształowa” - bojówki hitlerowskie niszczą i palą gliwicką synagogę. Z rozkazu prezydenta policji gliwicka synagoga zostaje wysadzona w powietrze. Rabin Ochs zostaje pobity i aresztowany. Przy Wilhelmstraße wybito szyby z wszystkich sklepów należących do Żydów.
- 11 listopada - „Judenaktion” - mają miejsce aresztowania 230 gliwickich Żydów. Aresztowanych wywieziono do obozów koncentracyjnych w Dachau i Buchenwald.
- 20 listopada – Akcja „aryzacji” pozbawiająca Żydów majątku. Część majątku żydowskiego została skonfiskowana przez policję, co – jako niezgodne z ówczesnym prawem – spotkało się ze sprzeciwem władz SS w Berlinie.
- Miasto liczy 115 230 mieszkańców.
- Drużyna Vorwärts - Rasensport Gleiwitz po raz trzeci zdobywa tytuł mistrza niemieckiej części Śląska (Gauliga Schlesien).
- Grudzień - Zwierzchnikiem gliwickiej policji (Polizeipräsident) został mianowany pułkownik SS dr Günther Palten (właśc. Patschowsky).

1939

- *Miasto liczy już 116 643 obywateli.*
- *8 stycznia – Odbył się rewelacyjny mecz piłki nożnej pomiędzy drużynami*

W roku 1934 miasto miało już bardzo podobny układ do dzisiejszego.

Na zdj.: mapa Gliwic z 1934 roku.

Nagrobki z cmentarza żydowskiego wykorzystywano jako wtórny surowiec kamieniarski.

Na zdj.: cmentarz żydowski zimą. Fot.: autor.

Dół: Kościół p.w. Chrystusa Króla. Fot.: autor.

- polskiego i niemieckiego Górnego Śląska. Niemcy wygrali 5:3. W spotkaniu wzięli udział gliwiczcy piłkarze: Richard Kubus, Wilhelm Koppa, Hubert Renk oraz bramkarz Otto Mettke.*
- W związku z zamachem w Paryżu oraz ogólnoniemieckim odwetem w postaci „nocy kryształowej” ze stanowiska ambasadora Niemiec we Francji zrezygnował Hanno von Welczek.*
 - Żydów zaczyna obowiązywać zakaz wstępu do parków, kin, teatrów i pływalni. Jedyną pracą, jaką mogli podjąć Żydzi, to zamykanie ulic i obsługa oczyszczalni ścieków.*
 - 10 marca – Gliwicki pułk piechoty zostaje postawiony w stan gotowości bojowej.*
 - 14 marca – O godz. 14:00 gliwicka piechota otrzymuje rozkaz natychmiastowego wymarszu w kierunku granicy z Czechosłowacją.*
 - 15 marca – Niemcy wkraczają do Czechosłowacji.*
 - 17 marca – Gliwicka piechota zajmuje czeskie miasto Frydek – Mistek.*
 - Führer III Rzeszy, Adolf Hitler, mianuje pochodzącego z Görlitz Ludwiga Kleinera dyrektorem gliwickiego sądu.*

- 21 kwietnia – Rabin Ochs wyjeżdża do Wielkiej Brytanii. Nowym gliwickim rabinem zostaje Egon Löwenstein.
- Vorwärts - Rasensport Gleiwitz po raz czwarty zdobywają tytuł mistrza niemieckiej części Śląska (Gauliga Schlesien).
- Czerwiec – Rabin Löwenstein emigruje do Ameryki Południowej. Jego następcą zostaje rabin Ksinski.
- Do wzorcowego osiedla „Eichenkamp” (Wilcze Gardło) doprowadzono energię elektryczną.
- W pobliżu łabędzkiej huty koncern Hermann Göring AG buduje nowoczesną tłocznnię – Presswerk Laband GmbH.
- Gliwicki dziennik „Der Oberschlesische Wanderer” zostaje połączony z inną gazetą – „Deutsche Ostfront”.
- Urodzony w Gliwicach Reinhard Schaletzki, filar reprezentacji narodowej Niemiec, zostaje okrzyknięty piłkarzem roku.
- 10 sierpnia – Reinhard Heydrich, szef Sipo oraz SD, wzywa do siebie sturmbannführera Alfreda Naujocksa i powierza mu dowództwo akcji dywersyjno – prowokacyjnej w Gliwicach.
- Sierpień – Cmentarz żydowski zostaje przejęty przez Reichsvereinigung der Juden in Deutschland – Zrzeszenie Żydów w Niemczech.
- 15 sierpnia – Alfred Naujocks przybywa na rekonesans do Gliwic.
- 25 sierpnia – „Oberschlesische Wanderer” doniósł o ujawnionych, rzekomych polskich planach napaści na Gliwice. Był to wstęp do przeprowadzenia akcji prowokacyjnej.
- 30 sierpnia – Młoda brytyjska dziennikarka Claire Hollingworth korzystając z zamieszania na przejściu granicznym przedostaje się na

teren III Rzeszy. Tuż pod Gliwicami odkrywa zamaskowaną kolumnę niemieckich czołgów gotowych do ataku na Polskę. Nazajutrz dziennik „The Daily Telegraph” opublikował odkryte przez nią rewelacje.

- 31 sierpnia - Ma miejsce tzw. prowokacja gliwicka – o godzinie 20:00 grupa SS pod dowództwem Alfreda Naujocksa napada na radiostację gliwicką podszywając się pod polskich powstańców, co daje Hitlerowi pretekst do ataku na Polskę.
- Ok. godz. 20:15 napastnikom udało się podłączyć do nadajnika awaryjnego radiostacji przypadkowo znaleziony mikrofon burzowy, jednak z odczytanej w języku polskim odezwy radiosłuchacze z najbliższej okolicy usłyszeli tylko połowę pierwszego zdania. Fatalne przygotowanie całej akcji i złe rozeznanie terenu nie miały jednak znaczenia dla dalszych wydarzeń.
- W trakcie napadu na Radiostację Niemcy zamordowali Franciszka Honioka, byłego powstańca śląskiego. Stał się on pierwszą ofiarą II wojny światowej.
- Ok. 21:00 do budynków radiostacji przybył rowerowy patrol schutzpolizei stwierdzając na miejscu obecność gestapo.

Wszystkie miejsca kultu religijnego Żydów zostały zniszczone, lub zamknięte z przeznaczeniem do późniejszej likwidacji.

Na zdj.: cmentarz żydowski przy ul. Poniatowskiego.

Fot.: autor.

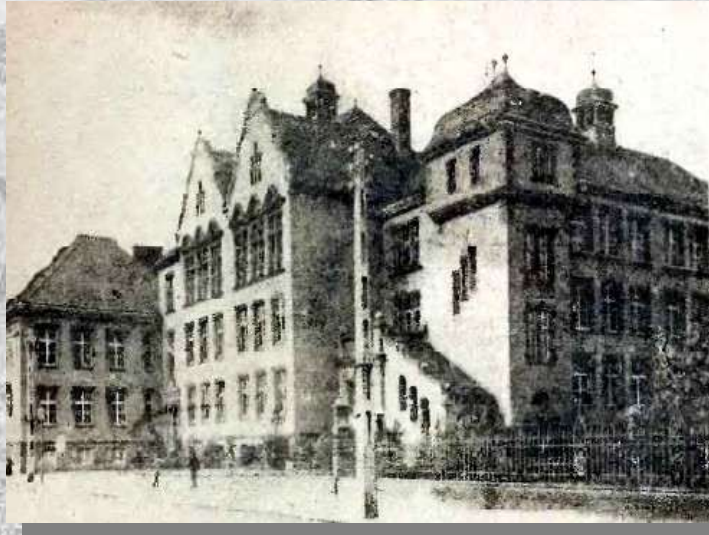
- *Tego samego dnia – W późnych godzinach wieczornych żołnierze z 84 pułku piechoty w pełnym rynsztunku bojowym przemaszerowali przez miasto w kierunku Bojkowa, tuż przy polskiej granicy, skąd następnego dnia o godzinie 4:45 rozpoczęli natarcie.*
- *Tego samego dnia o godz. 22:30 niemieckie media informują o bezprecedensowym ataku polskich powstańców na gliwicką radiostację. Zawczasu przygotowana informacja oficjalnie oskarża Rzeczpospolitą o wywołanie całego incydentu.*
- *1 września – O godzinie 4:45 hitlerowcy atakują Polskę. Rozpoczyna się II wojna światowa. Gliwicka piechota uderza na kierunku Ornontowic, Orzesza i Knuruwa.*
- *2 września - Gliwicki 84 pułk piechoty doznał poważnych strat w rejonie Tychów i Mikołowa.*
- *Tego samego dnia – Zostają zlikwidowane oba polskie banki w mieście.*
- *3 września – Anglia i Francja wypowiedają Niemcom wojnę.*
- *5 września – Z rozkazu komendanta obozu w pobliskich Nieborowicach, Schmidta, Niemcy rozstrzelali 34 byłych powstańców.*
- *Tego samego dnia – Zostają zlikwidowane oba polskie banki w mieście.*

- 8 października – Dekretem Adolfa Hitlera cały obszar Górnego Śląska wcielono do III Rzeszy.
- 15 października – Dowódcą gliwickiej piechoty został płk Horst Großmann.
- 26 października – Gliwice przestały należeć do rejencji Opolskiej. Dekretem wodza III Rzeszy zostały włączone do rejencji Katowickiej.
- Październik – Nowym gliwickim rabinem zostaje Adalbert Saretzki.
- Listopad - Przy Wernickestraße (ul. Królowej Bony) zostaje zamknięte Liceum Maryjne. Budynek przejmuje gestapo.
- 8 grudzień – Oficjalnie otwarto dla żeglugi Kanał Gliwicki. Zmieniono też jego nazwę na Adolf Hitler Kanal. Miasto ponownie odwiedza zastępca Hitlera Rudolf Heß.

1940

- Zamknięto ostatnią wąskotorową linię tramwajową.
- (około) Zamek Piastów Śląskich zostaje przekazany na lokalną siedzibę Hitlerjugend.
- W Gliwicach urodził się Piotr Sobotta, lekkoatleta, nasz reprezentant na olimpiadzie w Rzymie.
- Marzec - Rozpoczyna się pobór Górnoszlązaków do Wehrmahtu.
- (około) Budynek sądu przy Klosterstraße (ul. Wieczorka) staje się siedzibą główną gestapo.
- Znany polski piłkarz, późniejszy członek polskiej reprezentacji narodowej, Jerzy Wostal zostaje zatrudniony w gliwickiej redakcji „Der Oberschlesische Wanderer”. Rozpoczyna także grać w miejscowym klubie Vorwärts - Rasensport Gleiwitz.

Auszug
aus der
Satzung der städt. Sparkasse in Gleiwitz.

§ 1, 2, 3.

Die Zweck und Bestimmung der Sparkasse...

§ 4.

Die Sparkasse ist eine bürgerliche Anstalt, welche einen bestimmten Zweck zu verfolgen hat...

§ 5.

Die Verwaltung der Sparkasse wird durch einen Vorstand geleitet...

§ 6.

Die Sparkasse hat die Aufgabe, die Ersparnisse der Bürger zu sammeln und zu verwalten...

Na zdj.: Tzw. „Szara Chemia”. Poniżej: świecki pogrzeb partyjnego dygnitarza.
Fot.: „Oberschlesien im Bild”.

- *Z powodu trwającej wojny zaprzestano rozbudowy gliwickiego portu.*
- *10 maja – O godz. 5:30 84 gliwicki pułk piechoty przekracza granicę Belgii. Walki toczą się w okolicy Eupen, następnie nad Mozą. Rozpoczyna się „kampania francuska”.*
- *Z rozkazu Reichsführera SS Heinricha Himmlera powstaje obóz koncentracyjny Auschwitz – Birkenau.*
- *31 maja - Gliwice nawiedza jedna z największych powodzi w XX wieku. Pod wodą znajduje się spora część centrum miasta.*
- *1 czerwca – Kolejna wielka fala powodziowa przechodzi przez miasto.*
- *14 czerwca – Gliwicka piechota walczy o St. Denis, następnie wkracza do Paryża.*
- *26 czerwca – Gliwicki 84 pułk piechoty ćwiczy w rejonie Rouen – Dieppe przed operacją „Lew morski” – inwazją na Wielką Brytanię. Do inwazji jednak nigdy nie doszło.*
- *14 lipca - Uroczystie otwarto Kąpielisko Leśne.*
- *16 lipca – W Gliwicach urodził się Aleksander (właśc. Alfons) Mandziara, polski piłkarz i trener piłkarski, także trener drużyn niemieckich.*
- *Gliwice zamieszkują 117 323 osoby.*
- *24 sierpień - Ma miejsce aresztowanie ks. Antoniego Korczoka, proboszcza parafii w Sośnicy.*
- *Sierpień – Zwierzchnikiem gliwickiej policji zostaje mianowany brigadeführer SS (general) dr Hermann Ramsperger.*
- *Piłkarska drużyna Vorwärts - Rasensport Gleiwitz zdobywa tytuł mistrza Górnego Śląska (Gauliga Oberschlesien).*

- *Wrzesień – W tajnym rozporządzeniu Heinrich Himmler nakazuje sklasyfikować całą ludność Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego jako ludność pochodzenia niemieckiego. Podpisywanie DVL – Deutsche Volksliste stało się obowiązkowe.*
- *Gen. Sikorski nawołuje Polaków mieszkających na Śląsku do podpisywania niemieckich volkslist jako „kamufażu” w celu zachowania substancji narodowej.*
- *Grudzień – Prowincję Śląską podzielono na Górnośląską i Dolnośląską. Stolicą Górnego Śląska zostały Katowice.*
- *18 grudnia – Gestapo aresztowało Józefa Pukowca ps. „Chmura”, działacza harcerskiego, czynnego członka ruchu oporu. Został osadzony w gliwickim więzieniu.*

*W 1938 roku zwierzchnikiem gliwickiej policji został mianowany pułkownik SS Günther Palten (na zdj. z prawej). Zdj. z lewej: stary i nowy kościół w Ostropie.
Fot.: „Oberschlesien im Bild”.*

Obywatele
miasta
skrupulatnie
opłacali
wszystkie składki
członkowskie.

Na zdj.:
książeczka
mieszkańcowa.

Kolekcja
prywatna.
Fot.: autor.

1941

- Kościółek p.w. Świętej Trójcy przy Nikolaistraße (ul. Mikołowska) zostaje ponownie przekazany starokatolikom.
- Szefem rejencji Katowickiej zostaje mianowany gaulaiter Fritz Bracht.
- 5 luty - Proboszcz parafii w Sośnicy, ks. Antoni Korczok, zostaje zamordowany w obozie koncentracyjnym w Dachau.
- W Gliwicach urodził się Dieter Helis, artysta plastyk, malarz.
- W teatrze miała miejsce premiera operetki zamieszkałego w Gliwicach kompozytora Rudolfa Kleindorfa „Insulinde”.
- Odbyło się ostatnie posiedzenie zarządu gminy żydowskiej.
- Nastąpiło przekazanie całości Kanału Adolfa Hitlera do eksploatacji.
- 1 kwietnia - Zakończono budowę Glaubenstadt. Od tej pory Wierne Miasto (Wilcze Gardło) staje się odrębną jednostką administracyjną.

- 21 kwietnia – Gliwicki 84 pułk piechoty przerzucono z Francji w okolice Suwałk, gdzie miało miejsce zgrupowanie przed atakiem na ZSRR.
- 4 czerwca – Wielu Gliwiczian „starej daty” pogrążyło się w smutku. W holenderskim Doorn zmarł przebywający na emigracji ostatni cesarz Niemiec Wilhelm II Hohenzollern. Zgodnie z życzeniem spoczął na obczyźnie.
- 22 czerwca – O godzinie 3:15 niemieckie wojska zaatakowały Związek Radziecki. 84 pułk piechoty z Gliwic uderza na Grodno.
- Obwód przemysłowy Armii Krajowej, do którego należały także Gliwice, włączono do inspektoratu katowickiego.
- W Lamsdorf (Łambinowice) powstaje stalag VIII B, ogromny obóz jeniecki, którego arbeitskommanda (grupy robocze) będą pracować na terenie całego Śląska, w tym także w Gliwicach.
- 29 lipca - W Gliwicach urodził się Wolfgang Bittner, pisarz niemiecki.
- 1 sierpnia – Włączono do Gliwic obszar nowego portu.
- 26 sierpnia – Dowódca gliwickiego 84 pułku piechoty płk Horst Großmann został odznaczony krzyżem rycerskim.
- W związku z atakiem Niemiec na ZSRR w gliwickim przemyśle odczuwalne są znaczne braki kadrowe.
- 28 października – Gliwicka piechota stacjonuje w Smoleńsku.
- Październik - Zlikwidowano pośpieszną linię tramwajową „E” do Bytomia.
- 24 grudnia – Nowym dowódcą 84 pułku piechoty został mjr Koboldt.

*Pomimo wojny miasto żyło swoim rytmem. Na zdj.: ul. Dworcowa, widok w kierunku rynku. Fot.: „Oberschlesien im Bild”.
Powyżej: bon wojskowy oraz akt urodzenia. Kolekcja prywatna. Fot.: autor.*

1942

- 20 stycznia – W Berlinie przy Großer Wannsee konferencja prominentów III Rzeszy pod przewodnictwem Reinharda Heydricha podjęła decyzje w sprawie „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej” – eksterminacji 11 000 000 europejskich Żydów.
- 24 stycznia – W miejskim teatrze miała miejsce premiera operetki mieszkającego w Gliwicach kompozytora Rudolfa Kleindorfa „Veilchen aus Wien”.
- 30 stycznia - Dowódcą 84 gliwickiego pułku piechoty został mianowany płk Werner von Bercken.
- Luty - Za zgodą stolicy apostolskiej biskup katowicki Stanisław Adamski wzywa wiernych do deklarowania narodowości niemieckiej i podpisania volkslisty, aby uniemożliwić wrogowi wyniszczenie narodu polskiego.
- Maj - Ma miejsce akcja zabierania dzwonów z gliwickich kościołów na rzecz produkcji zbrojeniowej.
- Maj - Z miasta rusza pierwszy transport gliwickich Żydów do obozu śmierci w Auschwitz - Birkenau. Do roku 1943 zostanie umieszczonych w obozach zagłady 600 gliwickich Żydów.
- Maj – Nowym dowódcą gliwickiej piechoty został płk Knobloch.
- Adolf Hitler nakazuje tworzenie filii obozów koncentracyjnych jako obozów pracy w pobliżu zakładów przemysłowych.
- 12 czerwca – Gliwicką piechotą dowodzi ppłk Matthis.
- 5 lipca – Stacjonując w mieście 11 brygadę grenadierów pancernych pod dowództwem generalmajora (gen. dywizji) Hellwiga Lutz przemianowano na 11 brygadę strzelców, z której rekrutowano kadrę dla 110 i 111 pułku grenadierów pancernych.

- *W Gliwicach urodził się Jerzy Apostel, legendarny bramkarz „Piasta” Gliwice, także trener.*
- *6 sierpnia - Dowódcą 84 pułku piechoty został mjr Ring.*
- *W mieście przebywa na stałe 117 240 osób.*
- *3 września – Nowym dowódcą 84 pułku piechoty z Gliwic został kpt. Schlabitz.*
- *15 października – 84 pułk piechoty został przemianowany na 84 pułk grenadierów.*

Na zdj.: wieża radiostacji gliwickiej.

Fot.: autor.

- Październik – Nowym dowódcą gliwickiej piechoty został plk Baarde, następnie ponownie plk Werner von Bercken.
- Listopad - Premier rządu RP na uchodźstwie, gen. Władysław Sikorski, wysuwa postulat włączenia Śląska Opolskiego (wraz z Gliwicami) w granice Polski po zwycięstwie nad Niemcami.
- W obozie zagłady Auschwitz – Birkenau ginie ostatni rabin niemieckich Gliwic Adalbert Saretzki.
- Listopad – Ukończono czteropasmową autostradę do Beuthen (Bytomia) oraz dwupasmową do Groß Strehlitz (Strzelec Opolskich).
- 17 grudnia – Na gliwickim lotnisku powstała 2 eskadra bojowa wyposażona w samoloty Messerschmitt Bf109F. Dowódcą całej jednostki został mjr Wolfgang Schenk, dowódcą II grupy kpt Werner Dörnbrack.

1943

- Styczeń – W czasie trwania bitwy stalingradzkiej ginie środkowy pomocnik drużyny Vorwärts - Rasensport Gleiwitz Ewald Lachmann. Ponieważ ciała nie odnaleziono, zostaje uznany za zaginionego.
- 2 luty – Przełom na froncie wschodnim – okrążona w Stalingradzie armia niemiecka pod dowództwem marszałka von Paulusa poddaje się po kilkumiesięcznej bitwie o miasto.
- Luty - Odjechał ostatni transport gliwickich Żydów do obozu koncentracyjnego Auschwitz - Birkenau.
- Po raz kolejny zamknięto gliwicki teatr w celu przeprowadzenia gruntownej modernizacji.
- Pracę rozpoczyna kopalnia „Oehringen”.
- Wobec braku niemal wszystkich artykułów pierwszej potrzeby zostaje wprowadzony system reglamentacji kartkowej.

Na zdj.: śluza w Łabędach i gliwicki port nocą.

Fot.: autor.

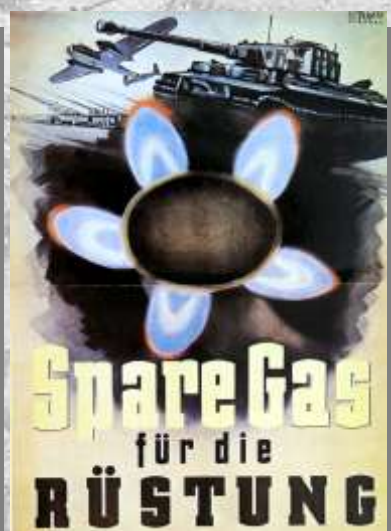
- *Marzec – Połączono gliwicki 110 batalion pancerny rezerwy z 110 batalionem wsparcia piechoty.*
- *13 kwietnia – W Katyniu Niemcy odkryli masowe groby zamordowanych z rozkazu Stalina polskich oficerów, o czym donosiły wszystkie gazety w całym regionie, w tym także w Gliwicach.*
- *Kwiecień – Gliwicka eskadra lotnicza zostaje wyposażona w samoloty Focke Wulf Fw190A i przeniesiona do Brindisi. Część eskadry będzie także wspierać jednostki Afrika Korps.*
- *6 maja - W Gliwicach zmarł w wieku 83 lat Adolf Scorra, nauczyciel, pianista i kompozytor, autor niezliczonej ilości pieśni śląskich, w tym także „Oberschlesienlied”.*

- Czerwiec – Gestapo przejmuje cmentarz żydowski w celu sprzedaży nagrobków jako wtórnego surowca kamieniarskiego.
- 30 czerwca – W Gliwicach urodził się Dieter Kottysch, niemiecki pięściarz, wielokrotny mistrz Niemiec w wadze półśredniej, złoty medalista igrzysk olimpijskich w Monachium w 1972 roku.
- W Łabędach zakończono budowę najnowocześniejszego zakładu zbrojeniowego w całej Europie, tłoczni Presswerk Laband GmbH.
- Z inicjatywy gaulaitera Brachta powołano do życia teatr „Oberschlesische Schauspiel”. Intendentem nowego teatru został Kurt Hurrle.
- Artystki ze Schönwald (Bojków) przekazują dla nowego teatru niezwyklej dar – ręcznie wyszywaną, kosztowną kurtynę, zrobioną według projektu Erny Hitzberger.
- W obozie KL Auschwitz-Birkenau zginął Artur Kochmann, honorowy obywatel Gliwic.
- 4 lipca - W Gliwicach urodził się Christoph Zöpel, polityk niemieckiej partii SPD.
- Tego samego dnia – Rozpoczyna się trwająca ponad 20 dni bitwa na łuku kurskim. W jej wyniku Niemcy ponieśli klęskę, Armia Czerwona przeszła do kontrofensywy.
- Sierpień –Zwierzchnikiem policji w Gliwicach został mianowany SS oberführer (pułkownik) dr Heinrich Vitzdamm.
- 5 września - W Gliwicach urodził się Udo Kaller, niemiecki malarz i grafik.
- 28 listopad - Na konferencji w Teheranie Józef Stalin wysuwa propozycję przesunięcia granic Polski na Zachód. Ustalono też strefy wpływów po zakończeniu wojny.

Unterschriften	Seite	Datum	Rückzahlung	Einzahlung	Guthaben	
<i>[Handwritten signatures]</i>	1	23-3-42		*** **5.00	* *** **5.00	50001. t 1 3
	2			*** **1.00		53233K t 1 3
	3	18-5-42	<i>gruv</i>	*** **5.00	* *** **11.00	50001. t 1 3
	4			*** **2.00		* 53322K A 1 1
	5	15-6-42		*** **4.00	**** *17.00	* 50001 A 1 1
	6			*** **2.00		53233 KA 1 2
	7	27-7-42	<i>gruv</i>	*** **6.00	**** *25.00	50001 * A 1 2
	8			*** **5.00		53233K t 1 3
	9	21-9-42	<i>gruv</i>	*** **0.60	* *** *30.60	50001. t 1 3
	10	23-10-42		*** **5.00	**** *35.60	*53233K A 1 2
	11	-11-42		*** **6.40	**** *42.00	*53233* A 1 2
				<i>Summe bis 31.12.42</i>	<i>-34</i>	<i>42.34</i>
<i>[Handwritten signatures]</i>	14					
	15	29-12-42		*** *14.00	**** *56.34	53233. t 1 3
	16	-6-5-43		*** **8.00	**** *64.34	53233K t 1 3
	17	-2-7-43		*** **12.00	**** *76.34	53232K t 1 3
	18	14-12-43		*** *14.00	**** *90.34	*53333* t 1 3
	19		<i>Summe bis 31.12.1943</i>	<i>1.63</i>	<i>91.97</i>	
	20	-7-1-44		*** *10.00	**** 101.97	*53233* A 1 1
	21	18-8-44		*** *16.50	**** 118.47	* 53233K A 1 1
	22					
	23	15-12-46		*** *20.00	**** 138.47	* 53233K A 1 1

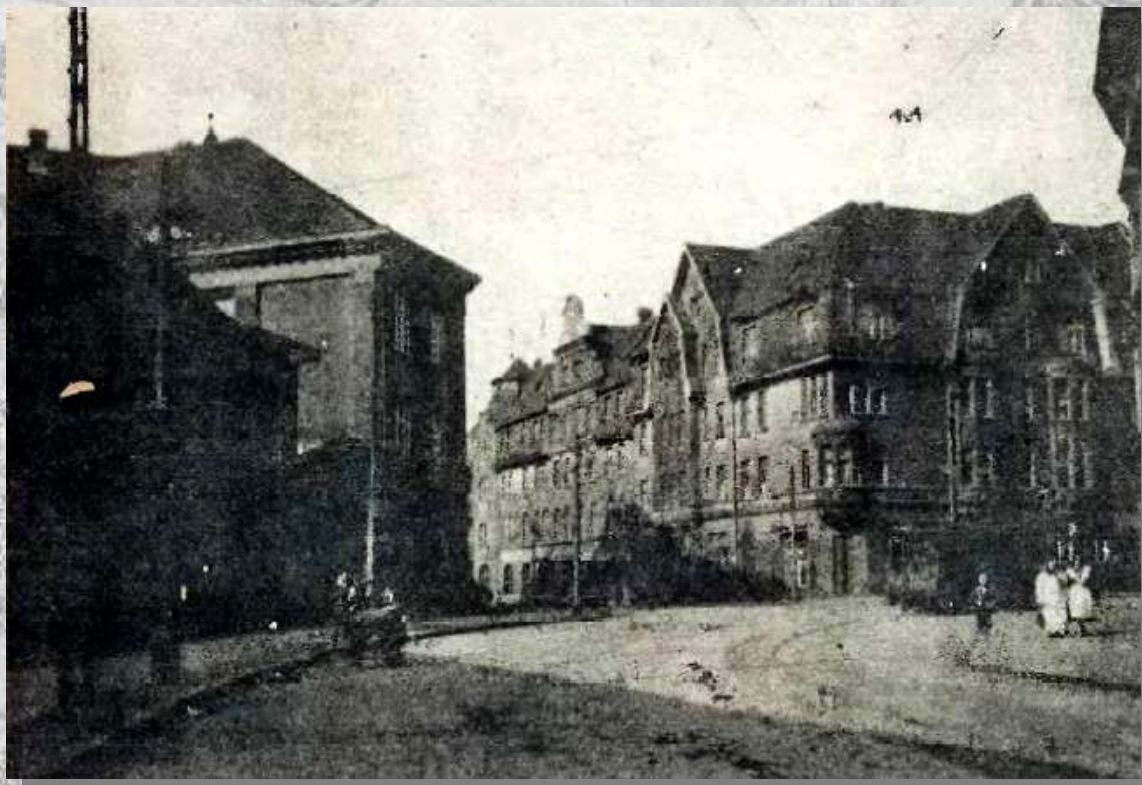
Włara w zwycięstwo była tak silna, że jeszcze na kilka dni przed wkroczeniem Rosjan Gliwiczanie wpłacali swoje pieniądze na książeczki oszczędnościowe.
 Poniżej: gliwicki dziennik oraz plakaty propagandowe.
 Kolekcja prywatna. Fot.: autor.

- *W Gliwicach jest 120 257 obywateli.*

1944

- *12 stycznia - W Gliwicach urodził się Gerard Wilk, światowej sławy tancerz występujący m. in. w teatrze Maurice'a Bédarta w Brukseli.*
- *W Gliwicach urodził się Joachim „Asiu” Marx, piłkarz, trener piłkarski, uczestnik olimpiady w Monachium w 1972 roku.*
- *27 styczeń - W Gliwicach urodził się Hubertus hrabia von Gröling, członek belgijskiej rodziny królewskiej.*
- *4 luty – Na Morzu Bałtyckim zatonął U-854, jednostka szkoleniowa dowodzona przez Gliwiczana, kapitana Horsta Weihera. Pechowy okręt wpadł na niemiecką minę. Uratowało się tylko 7 członków załogi.*
- *15 luty - Po raz ostatni w Gleiwitz otwarto zmodernizowany teatr.*
- *8 marzec - Przy Am Werkgrabenstraße (ob. ul. Przewozowej) powstaje filia obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu – Manowicach „AL Gleiwitz I”. Więźniowie pracowali przy naprawie taboru kolejowego w firmie Reichsbahnausbesserungswerk. Kolejnymi komendantami obozu byli: SS Hauptscharführer Otto Moll, SS Oberscharführer Friedrich Jansen, SS Oberscharführer Richard Stolten oraz ponownie Otto Moll.*
- *Miasto liczy 114 058 mieszkańców.*
- *3 maj – Przy ob. ul. Pszczyńskiej powstaje kolejna filia o nazwie „Gleiwitz II”. Przy produkcji sadzy pracuje początkowo 245 więźniarek, przy naprawie maszyn 261 więźniów. Zatrudnia ich firma Deutsche Gasrusswerke GmbH. Kolejnymi komendantami są: SS Oberscharführer Bernhard Becker, SS Oberscharführer Konrad Friedrichsen i SS Hauptscharführer Bernhard Rackers.*

Na zdj.: ul. Piwna.

Fot.: „Oberschlesien im Bild”.

- *Do miasta przybywa transport ponad 2000 węgierskich żydów. Zostają ulokowani w obozach „Gleiwitz I” i „Gleiwitz II”.*
- *7 czerwca – W katastrofie lotniczej na terenie Rumunii ginie urodzony w Gliwicach generał Hermann Ulbrich. Pośmiertnie został awansowany do stopnia generała dywizji.*
- *30 czerwca – Gliwicki teatr zawiesił działalność.*
- *Lipiec - Przy ul. Robotniczej powstaje Arbeitslager „Gleiwitz III”, kolejna filia obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu - Manowicach. 600 więźniów pracuje w Gleiwitzer Hütte przy remoncie hal, następnie przy produkcji amunicji i kół kolejowych (Zieleniewski Maschinen und Waggonbau GmbH). Komendantem obozu jest SS Hauptscharführer Karl Spicker.*

- 3 lipca – Kolejny podobóz ma nazwę „Gleiwitz IV” i mieści się przy obecnej ul. Andersa. 444 więźniów pracuje przy rozbudowie koszar wojskowych, w porcie i przy modernizacji samochodów należących do armii. Komendantami obozu byli kolejno: SS Oberscharführer Grobert oraz SS Unterscharführer Otto Lätsch.
- 21 lipiec – W Moskwie ogłoszono manifest PKWN (tzw. „Manifest Lipcowy”). Dokument zapowiadał m. in polskie słupy graniczne nad Odrą.
- 26 lipca – Pomiędzy dowództwem radzieckim, a polską administracją zostaje podpisana umowa regulująca wzajemne stosunki na ziemiach polskich wyzwolonych przez Armię Czerwoną.
- 13 wrzesień - Lotnictwo alianckie bombarduje obiekty przy ul. Jagiellońskiej i Dworcowej.

Na zdj.: karta pocztowa z hotelem „Haus Oberschlesien”.

Kolekcja prywatna. Fot.: autor.

- *Wrzesień – W związku ze zbliżającym się frontem władze prowincji zleciły kreisleiterom organizowanie oddziałów Volkssturmu. Organizacją oddziałów zajął się osobiście Engelbert Niesen.*
- *25 wrzesień - W Gliwicach urodziła się Monika Lindner, dyrektor generalny austriackiej telewizji ORF.*
- *Oprócz jeńców obozu w Oświęcimiu – Manowicach w mieście pracują także jeńcy radzieccy i brytyjscy (w tym nowozelandczycy) w 31 grupach zwanych arbeitskommando będących filiami Stalagu VIIIB w Lamsdorf (Łambinowice). Ponadto istnieją także: 2 obozy pracy, 1 Straflager (jednostka karna) i 1 obóz dla wysiedlonych Polaków.*
- *1 października – Znacznie zdrożały bilety komunikacji tramwajowej.*
- *20 października – Reichsführer SS Heinrich Himmler oficjalnie powołuje do życia Volkssturm – niemieckie pospolite ruszenie. Słabo wyszkolone i uzbrojone oddziały Volkssturmu składały się w większości z emerytów, urzędników i młodzieży należącej do Hitlerjugend.*
- *26 listopada - Rozpoczyna się ostatni sezon Gauligi. FV Germania Königshütte przegrywa mecz 1:3 z Vorwärts - Rasensport Gleiwitz.*
- *Grudzień – Opracowano plan ewakuacji ludności cywilnej.*
- *10 grudnia - Gliwiczanie wygrali na własnym boisku 3:1 mecz z FC Kattowitz. Był to ostatni rozegrany mecz Gauligi przed ucieczką Niemców.*
- *15 grudnia - Na terenie Łabędzkiej stalowni hitlerowcy rozstrzelali radzieckich jeńców pracujących na terenie zakładu.*
- *16 grudnia – Państwowy Komitet Obrony ZSRR (Związku Radzieckiego) przyjmuje uchwałę o internowaniu ludności niemieckiej z zajętych terenów i umieszczeniu w obozach pracy na terenie ZSRR.*

- *Grudzień - Z miasta ucieka ostatni właściciel Domu Tekstylnego Weichmanna, Max Altgassen.*
- *Łabędzki ród hrabiów von Welczek opuszcza Górny Śląsk. Rodzina osiadła w Hiszpanii, następnie w Chile, gdzie potomkowie rodu mieszkają do dziś.*
- *Rozpoczyna się wywózka akt gliwickiej policji do Chemnitz.*
- *31 grudnia – Prezydentem RP zostaje Bolesław Bierut.*

Kościółek p.w. Świętej Rodziny przy ul. Chorzowskiej.

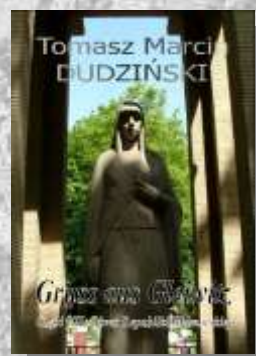
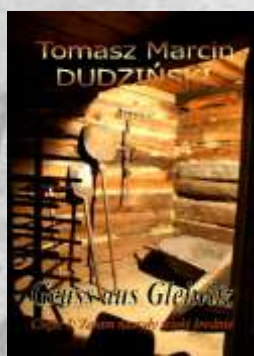
Fot.: autor.

ciąg dalszy historii grodu nad Kłodnicą w książce:

„Gruss aus Gleiwitz. Część IX: 1945 – Upadek Gleiwitz, początek Gliwic”

Do tej pory ukazały się:

Tomasz Marcin **DUDZIŃSKI**

Gruss aus Gleiwitz

To amatorskie opracowanie historii Gliwic na tle historii Śląska ujęte w prostą formę kalendarium. Większość dostępnych opracowań historycznych dotyczących dziejów grodu nad Kłodnicą jest zbyt szczegółowa, dotyczy także zbyt krótkiego okresu czasu. Ponadto wszystkie te opracowania są pozycjami kosztownymi, ukazują się w znikomym nakładzie i próżno ich szukać w internecie.

Album „Gruss aus Gleiwitz” ma nad nimi poważną przewagę - jest pozycją całkowicie darmową i ogólnodostępną.

Gruss aus Gleiwitz